

др Пјер-Емануел Томан

доктор геополитике, професор

Директор и оснивач организације *Eurocontinent*

Брисел, Белгија

www.eurocontinent.eu

ЕВРОАТЛАНТСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И СРПСКИ СВЕТ: КАКВЕ СУ ПЕРСПЕКТИВЕ У КОНТЕКСТУ ГЕОПОЛИТИЧКИХ РИВАЛСТАВА ИЗМЕЂУ ВЕЛИКИХ СИЛА?

Сажетак

Поводом 25. годишњице удара НАТО-а на Србију 24. марта 1999. године, неопходно је сагледати последице агресије НАТО-а, да би се разумела актуелна геополитичка конфигурација и сукоб у Украјини. У ретроспективи, балкански ратови 1990-их, који су уследили након распада Југославије, могу се схватити као маневарско поље за униполарни просторни поредак који је Европљанима наметнуо Вашингтон, а сада оспорава Москва у сукобу у Украјини.

Актуелни процес НАТОизације Европске уније (ЕУ) поводом рата у Украјини, односно европског пројекта који оличава ЕУ под унакрсном контролом Вашингтона због своје комплементарности са НАТО-ом, заправо је почео ратовима у бившој Југославији, са војним операцијама НАТО-а у Босни (1995) и на Косову (1999). Ове прве војне интервенције у историји НАТО-а представљале су геополитичку лабораторију за пројекат униполарног поретка Вашингтона и његових савезника, посебно Берлина. Данас је овај униполарни просторни поредак достигао своју границу са кризом у Украјини.

Да бисмо разумели тренутну кризу у Украјини, потребно је сагледати геополитичке последице ратова у бившој Југославији.

Кључне речи: НАТО бомбардовање Југославије, НАТОизација Европске уније, геополитика, евроатлантске интеграције, српски свет.

На југословенској позорници, Берлин и Вашингтон су били главне престонице ван Југославије одговорне за ескалацију кризе и сукоба, у складу са својим геополитичким интересима. Париз се, због свог геополитичког приоритета који је дат француско-немачком пару у преговорима о Уговору из Мастрихта (потписаног 7. фебруара 1992. и на снази од 1. новембра 1993.),

ускладио са немачко-америчким приоритетима¹ и није фаворизовао алтернативну опцију поновног активирања свог историјског савеза са Србијом, који је постојао током Првог светског рата. Уједињено Краљевство је следило сличан пут због свог посебног односа са Сједињеним Државама. Русија, ослабљена распадом СССР-а, није била у стању да се супротстави геополитичким приоритетима Берлина и Вашингтона и њиховом инструменту НАТО.

Идеологије се мењају, али геополитички тропизми остају. Што се Балкана тиче, циљ Берлина, надовезујући се на своје планове да доминира Балканом током Првог и Другог светског рата², у ствари је имао задатак да разбије Југославију још 1960-их,³ уз упорну подршку сепаратистичких фракција унутар Југославије. Током југословенске кризе, Берлин је једнострано признао Словенију и Хрватску 1991. године, што је подстакло друге неодговорне чланице Европске економске заједнице (European Economic Community), посебно Француску⁴, да следи овај чин. Берлин је имао за циљ да настави демонтажу просторног и геополитичког поретка створеног Версајским уговором, али под маском интереса НАТО-а и ЕУ. Заиста, формирање нових државних ентитета, Југославије и Чехословачке, након Првог светског рата, постигнуто је уз помоћ САД, Француске и Уједињеног Краљевства, у циљу обуздавања Немачке у средњој Европи и на Балкану. Након што је првобитно подржавао југословенско јединство, Вашингтон је променио свој став о Босни, где се сукоб проширио на Хрватску и Словенију, и помогао да се торпедују преговори под вођством Европе да се ситуација стабилизује. Вођа босанских Муслимана Алија Изетбеговић је 18. марта 1992. године, охрабрен од Вашингтона, одбацио Карингтон-Кутиљеровски план (Carrington-Cutleiro plan),⁵ како би се наставио рат против босанских Срба. Вашингтон је тада подржао стварање муслиманско-хрватске федерације (Вашингтонски споразум, март 1994.) против Срба у Босни и Хрватској, а НАТО је извршио кампању бомбардовања српских снага у Босни, што је кулминирало преговорима који су довели до Дејтонског споразума (1995). Коначно, 1999. године, без мандата Савета безбедности УН, Вашингтон и европске престонице, укључујући Лондон, Берлин и Париз, покренули су кампању бомбардовања Србије под

¹ Gallois, P.M, *Tragédie yougoslave : L'Europe, les États-Unis, la Russie et la Yougoslavie*, 2011. <https://theatrum-belli.com/tragedie-yougoslave-leurope-les-etats-unis-la-russie-et-la-yougoslavie-par-le-general-pierre-marie-gallois/>

² Michel Korinman, *Quand l'Allemagne pensait le monde*, Fayard, 1990, 412 p.

³ Erich Schmidt-Eenboom, *Der Schattenkrieger*, Klaus Kinkel und der BND, Econ, 1995.

⁴ Stark H. *Dissonances franco-allemandes sur fond de guerre serbo-croate*. In: *Politique étrangère*, n°2 – 1992 – 57e année, 1992. pp. 339-347. www.persee.fr/doc/polit_0032-342x_1992_num_57_2_4128

⁵ Republika Srpska, *The concluding report of the independent international commission of inquiry on the suffering of Serbs in Sarajevo between 1991 and 1995*, 2020. 1419 p. <https://www.incomfis-sarajevo.org/>

вођством НАТО-а, како би приморали југословенске трупе да се повуку са Косова, територије коју Срби сматрају бити историјском колевком Србије.

Ове узастопне војне интервенције су потом инаугурисале процес проширења НАТО-а и ЕУ, а тиме и ширење евроатлантског подручја под вођством Вашингтона на бившу Југославију. Хрватска, Северна Македонија, Црна Гора и Словенија сада су чланице НАТО-а. Босна и Косово* теже чланству, али Србија није тражила улазак у НАТО, а Република Српска тражи независност од Босне. Потоњи стога остаје осветљив и вештачки геополитички ентитет са становишта босанских Срба.

Вратимо се сукобу у Украјини.

Главни узрок садашњег сукоба у Украјини такође лежи у пројекту проширења евроатлантског простора (проширење НАТО и ЕУ) на бивши СССР, посебно у Украјини и на штету Русије, након евроатлантског ширења на штету бивше Југославије. Који су геополитички циљеви сила иза овог пројекта? У дугој историји, у складу са својим геополитичким тропизмом, циљ Берлина под нацистичким режимом већ је био да заузме Украјину,⁶ као продужетак пангерманистичких планова за проширење немачког Лебенсраума (животног простора). Данас је у Немачкој доминантан геополитички поглед на вестернизацију Украјине, односно њену оријентацију ка евроатлантском простору, према немачко-америчким приоритетима. За Сједињене Државе, циљ је одвајање Украјине од Русије у складу са доктрином Бжежинског.⁷ Међутим, за разлику од сукоба у бившој Југославији, Русија је сада поново постала централна сила у Евроазији и више неће толерисати неограничено ширење евроатлантског простора у њено ближе иностранство (Финска и Шведска су већ дефакто део евроатлантског простора и никада нису били део света СССР).

Актуелна криза у Украјини има геополитичке корене у кризама бивше Југославије.

Како су интервенције НАТО-а на Балкану имале фундаменталну улогу у имплементацији униполарног свемирског поретка и његове последице, ex-nihilo стварања нових држава као што су Босна и Херцеговина и Косово* на рушевинама старог поретка, није изненађујуће што се ова епизода узима као референтна тачка у контроверзама око рата у Украјини, у вези са тумачењем међународног права. Позивање Москве на операцију НАТО-а на Косову* 1999. године, како би оправдала своју интервенцију у Украјини, служи као огледало за специјалну војну операцију у Украјини.⁸ Ова аргументација прати транзицију ка мултиполарном просторном и геополитичком поретку који фаворизује

⁶Claude Franc; Histoire militaire – Le Traité de Brest-Litowsk : ses clauses et ses conséquences, Revue Défense Nationale 2018/2 (N° 807), pages 121 à 123 <https://www.cairn.info/revue-defense-nationale-2018-2-page-121.htm>

⁷ Brzezinski Z., The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives (French version : Le grand échiquier, l'Amérique et le reste du monde), Bayard 1997, 275 p

⁸ Putin Vladimir, St Petersburg International Economic Forum Plenary session <https://en.kremlin.ru/events/president/news/68669>

Русија, који се надовезује на униполарни просторни поредак који је инаугурисан интервенцијама НАТО-а у бившој Југославији, успостављајући превласт САД на Балкану и Европи током претходног периода.

Са правне тачке гледишта, криза у Украјини је одјек кризе на Косову*, где су државе чланице НАТО-а наметнуле једнострано тумачење међународног права. Данас, како не постоји сагласност о просторном и геополитичком поретку између великих сила, не може бити ни сагласности о тумачењу међународног нормативног режима, према моћној идеји Карла Шмита у његовом делу *Le Nomos de la Terre* објављеном 1950. године.⁹ У недостатку мултилатералног консензуса, дакле, постоји само једнострано тумачење закона. Ова легална ничија земља је пре свега последица једностраног тумачења и непоштовања међународног права од стране Сједињених Држава и њихових НАТО савезника током претходних криза: операције НАТО-а на Косову 1999. године, али и инвазије на Ирак 2003. године.

Принципи Повеље Уједињених нација – право народа на самоопредељење, али и територијални интегритет држава – инструментализовани су да одговарају геополитичким интересима Сједињених Држава и њихових НАТО савезника, током њиховог периода светске доминације (униполарни тренутак) након распада СССР-а. После војне операције НАТО-а против Југославије, Сједињене Државе су јасно ставиле до знања да принцип територијалног интегритета држава не спречава отцепљење територије у случају Косова*.¹⁰ Данас, овај аргумент логично поткрепљује аргумент Русије за легитимисање промена граница у Украјини.

Са становишта комуникацијског рата, можемо паралелно посматрати исти феномен пристрасности у медијима држава чланица НАТО према Русима у случају актуелног сукоба у Украјини, као и према Србима током сукоба у бившој Југославији.¹¹ Историју ратова у бившој Југославији треба поново писати, а то ће бити случај и са сукобом у Украјини, пошто се неексплицитна геополитичка питања прикривају, а медији производе пристрасне наративе који

⁹ Carl Schmitt, *Le nomos de la terre*, Présenté par Peter Haggenmacher PUF, 2012, 368 p

¹⁰ Cour internationale de Justice, 2009. https://www.google.com/search?q=www.icj-icc.org+Kosovo+Question+pos%C3%A9+par+M.+le+juge+Koroma+II+a+%C3%A9t%C3%A9+affirm%C3%A9+que&client=firefox-b-d&sxsrf=ALiCzsbYDDHKp9u4S4zAJ85zqoZI1DHB_A%3A1665324042857&ei=CtRCY_nuM6zikgW00JKoCw&ved=0ahUKEwj5m4rAp9P6AhUssaQKHTS0BLUQ4dUDCA0&uact=5&oq=www.icj-icc.org+Kosovo+Question+pos%C3%A9+par+M.+le+juge+Koroma+II+a+%C3%A9t%C3%A9+affirm%C3%A9+que&gs_lcp=Cgdn3Mtd2l6EAM6CggAEEcQ1gQQsAM6BQgAEKIEOgcIABAEKIESgQIQrgASgQIRhgAUKEGWLEQYM0XaAFwAXgAgAGqAYgBkAKSAQMwLjKYAQCgAQGgAQLIAQjAAQE&sclient=gws-wiz

¹¹ Republika Srpska, The concluding report of the independent international commission of inquiry on the suffering of Serbs in Sarajevo between 1991 and 1995, 2020. 1419 p. <https://www.incomfis-sarajevo.org/>

не одражавају стварност. Дезинформације које су преовладале, а које су оправдале интервенцију НАТО-а у бившој Југославији, остају неоспорне, и још увек су предмет освете геополитичких реалности у западним медијима и академском свету, осим у неколицини изузетака.¹² Новији експертски извештаји наглашавају погрешну причу о догађајима у бившој Југославији, што је довело до тога да се једна страна – Срби – окриви у стратегији демонизације и остракизма која трајау до данас.

Геополитичку ситуацију на Балкану данас карактеришу испреплетене конфигурације засноване на стратегији троструког окружења у складу са геополитичким приоритетима Вашингтона и НАТО-а (мапа: Вашингтон/НАТО стратегија концентричног опкољавања Евроазије, Балкана и Србије).

У оквиру велике стратегије Вашингтона о заокруживању Евроазије и претварању Европе у Римланд против Русије, спроводи се геополитичка стратегија заокруживања Западног Балкана у европским размерама и коначно Србије у регионалном континуитету Вашингтон/Берлин/НАТО/ЕУ.

Одржавање јединствене Босне и Херцеговине такође има за циљ да одвоји Републику босанских Срба од Србије и, у комбинацији са независношћу Косова*, спречи уједињење српског народа. Ова немачка и америчка стратегија опкољавања Србије такође је имала за циљ да заустави повратак Русије на Балкан. Када је континуум Вашингтон/Берлин/НАТО/ЕУ успео у својој политици балканизације Југославије, након одвајања Црне Горе од Србије да би се Србији одсекао приступ мору, крајњи циљ био је апсорбовање разних држава Западног Балкана у ЕУ и НАТО.

Међутим, изводљивост овог евроатлантског плана зависи од исхода кризе у Украјини, која ће одредити еволуцију многих нерешених геополитичких спорова у Европи. Руска војна интервенција у Украјини зауставила је евроатлантску експанзију у Украјини, чија се територија неумитно смањује у корист Русије. Ова интервенција је, такође, убрзала еволуцију светског поретка у корист Русије ка мултиполарној конфигурацији, укључујући и Европу, посебно на Балкану, доводећи дефинитивно у питање геополитички поредак који је резултат интервенција НАТО-а у бившој Југославији. Стога је сигурна опклада да ће план апсорбовања Западног Балкана у евроатлантски простор не само постати тежи, већ овај простор, као што већ видимо, поново постаје велико поприште сукоба између Русије и осовине Вашингтон/НАТО/ЕУ.

Да би се избегао овај тренд, сценарио све већег вертикалног и хоризонталног заостравања сукоба, који би се могао проширити са Украјине на Балкан, било би паметно размислити о системској алтернативи да се избегне ова безглава навала, која би била штетна по целу Европу. Ексклузивни евроатлантски геополитички поредак је, у ствари, застарео за промовисање стабилног континенталног поретка у европским и евроазијским размерама. Са

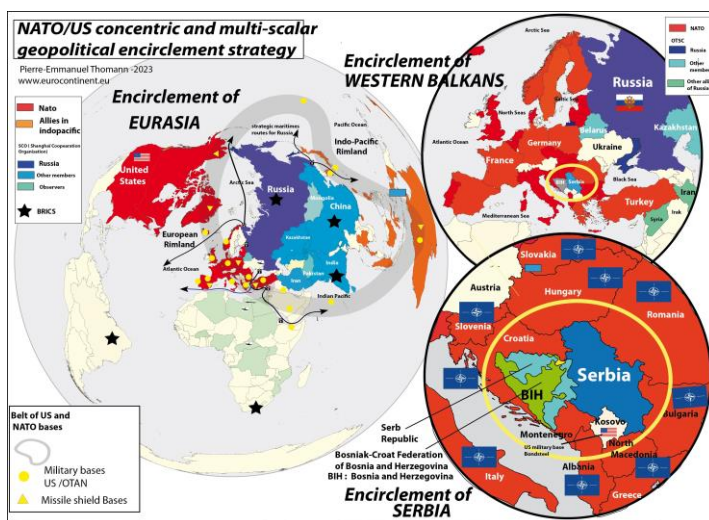
¹² Serge Halimi & Pierre Rimbart, Le plus gros bobard de la fin du XXe siècle <https://www.monde-diplomatique.fr/2019/04/HALIMI/59723>

сукобом у Украјини, јасно је да повратка неће бити, јер се глобални геополитички помак ка мултицентричном свету дефинитивно убрзао. Проширење НАТО-а и ЕУ сада је немогуће у блиском иностранству Русије, без ризика од војне ескалације сукоба, и све неизвесније на Балкану. ЕУ и НАТО више неће моћи једнострано и искључиво да структурирају просторни и геополитички поредак европског и евроазијског континента.

Као централни и најважнији услов за стабилизацију Европе, не постоји алтернатива напуштању доктрине проширења НАТО-а и ЕУ и промовисању уравнотеженије, инклузивније безбедности за све нације на европском континенту, укључујући Русију. У идеалном случају, преговарање о новој европској геополитичкој архитектури, укључујући не само Русију, већ и балканске државе, посебно Србију, имало би чвршће темеље у моделу Европе суверених нација и принципу геополитичке равнотеже, као алтернативи Европе, интегрисаној у евроатлантски простор (НАТО-ЕУ), а која искључује Русију. На крају, то је такође питање поновног откривања класичних преговора о европским равнотежама које су инаугурисале велике сукцесивне просторне поретке у Европи, од Вестфалских уговора (1648) до Московског уговора (1990), преко Бечког конгреса (1814-1815), несигурно и привремено, али пожељније од све веће војне ескалације.

Француска би имала користи од повратка своје позиције балансирајуће силе, наслеђене из визије генерала Де Гола. У том контексту, у њеном интересу би било приближавање Русији, али и српском свету, у перспективи нове европске геополитичке архитектуре. То је алтернатива интеграцији у ексклузивни евроатлантски систем у кризи, која се погоршава и заоштрава сукобе и закључава Француску на евроатлантској периферији.

У овој конфигурацији, стабилизација Балкана захтева логично приближавање различитих фрагментираних ентитета српског света – Србије, Републике Српске и Срба на Косову* – ентитета који су настали из старог униполарног поретка, након уништења Југославије. Реинтеграција Русије и српског света у нови, уравнотеженији геополитички поредак је једина алтернатива ситуацији перманентног сукоба у Европи и око ње, која је посебно неповољна за Европљане. Руска интервенција у Украјини брише поредак настао интервенцијом НАТО-а у бившој Југославији. На Европљанима је да олакшају настанак нове конфигурације у циљу постизања мира, а не да га ометају, као што то чине промотери застарелог униполарног света у НАТО и ЕУ.

Превела с енглеског Дајана Лазаревић

ЛИТЕРАТУРА

Brzezinski Z., The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives (French version : Le grand échiquier, l'Amérique et le reste du monde), Bayard 1997, 275 p

Carl Schmitt, Le nomos de la terre, Présenté par Peter Haggemacher PUF, 2012, 368 p.

Claude Franc; Histoire militaire – Le Traité de Brest-Litovsk : ses clauses et ses conséquences, Revue Défense Nationale 2018/2 (N° 807), pages 121 à 123 <https://www.cairn.info/revue-defense-nationale-2018-2-page-121.htm>

Cour internationale de Justice, 2009. https://www.google.com/search?q=www.icj-icc.org+Kosovo+Question+pos%C3%A9+par+M.+le+juge+Koroma+Il+a+%C3%A9t%C3%A9+affirm%C3%A9+que&client=firefox-b-d&sxsrf=ALiCzsbYDDHKp9u4S4zAJ85zqoZI1DHB_A%3A1665324042857&ei=CtRCY_nuM6zikgW00JKoCw&ved=0ahUKEwj5m4rAp9P6AhUssaQKHTSoBLUQ4dUDCA0&uact=5&oeq=www.icj-icc.org+Kosovo+Question+pos%C3%A9+par+M.+le+juge+Koroma+Il+a+%C3%A9t%C3%A9+affirm%C3%A9+que&gs_lcp=Cgdnd3Mtd2l6EAM6CggAEEcQ1gQqSsAM6BQgAEKIEOgcIABAEKIESgQIQRgASgQIRhgAUKEGWLEQYM0XaAFwAXgAgAGqAYgBkAKSAQMwLjKYAQCgAQGgAQLIAQjAAQE&scient=gws-wiz

Erich Schmidt-Eenboom, Der Schattenkrieger, Klaus Kinkel und der BND, Econ, 1995

Gallois, P.M, Tragédie yougoslave : L'Europe, les États-Unis, la Russie et la Yougoslavie, 2011. <https://theatrum-belli.com/tragedie-yougoslave-leurope-les-etats-unis-la-russie-et-la-yougoslavie-par-le-general-pierre-marie-gallois/>

Michel Korinman, Quand l'Allemagne pensait le monde, Fayard, 1990, 412 p.

Putin Vladimir, St Petersburg International Economic Forum Plenary session <http://en.kremlin.ru/events/president/news/68669>

Republika Srpska, The concluding report of the independent international commission of inquiry on the suffering of Serbs in Sarajevo between 1991 and 1995, 2020. 1419 p. <https://www.incomfis-sarajevo.org/>

Republika Srpska, The concluding report of the independent international commission of inquiry on the suffering of Serbs in Sarajevo between 1991 and 1995, 2020. 1419 p. <https://www.incomfis-sarajevo.org/>

Serge Halimi & Pierre Rimbart, Le plus gros bobard de la fin du XXe siècle <https://www.monde-diplomatique.fr/2019/04/HALIMI/59723>

Stark H. Dissonances franco-allemandes sur fond de guerre serbo-croate. In: *Politique étrangère*, n°2 – 1992 – 57^eannée, 1992. pp. 339-347. www.persee.fr/doc/polit_0032-342x_1992_num_57_2_4128

Dr Pierre-Emmanuel Thomann

PhD in Geopolitics, Professor

Director/Founder of Eurocontinent

Brussels, Belgium

www.eurocontinent.eu

EURO-ATLANTIC INTEGRATION AND THE SERBIAN WORLD : WHAT PROSPECTS IN THE CONTEXT OF GEOPOLITICAL RIVALRIES BETWEEN GREAT POWERS?

Summary

On the occasion of the 25th anniversary of NATO's strikes against Serbia on March 24, 1999, it is essential to consider the consequences of NATO's aggression in order to understand the current geopolitical configuration and the conflict in Ukraine. In retrospect, the Balkan wars of the 1990s, which followed the dissolution of Yugoslavia, can be understood as a field of manoeuvre for the unipolar spatial order imposed on Europeans by Washington, and now challenged by Moscow in the conflict in Ukraine.

The current process of NATOization of the European Union (EU) on the occasion of the war in Ukraine, i.e. the European project embodied by the EU under the cross-control of Washington due to its complementarity with NATO, actually began with the wars in former Yugoslavia, with NATO's military operations in Bosnia (1995) and Kosovo (1999). These first military interventions in NATO's history constituted the geopolitical laboratory for the unipolar order project of Washington and its allies,

Berlin in particular. Today, this unipolar spatial order has reached its limit with the crisis in Ukraine.

To understand the current crisis in Ukraine, we need to look at the geopolitical consequences of the wars in the former Yugoslavia.

Keywords: NATO bombing of Yugoslavia, NATOization of the European Union, geopolitics, Euro-Atlantic integration, Serbian World.